

Date: 23rd September-2026

BOSHLANG'ICH SINFLARDA TA'LIM VA TARBIYA UYG'UNLIGI

Hakimjonova Dilnoza Nizomiddin qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda ta'lim va tarbiya jarayoning o'zaro uzviy bog'liqligi hamda ularning o'zaro uyg'unlashuvi orqali o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, boshlang'ich sinflarda ta'lim va tarbiyani uyg'unlashtiruvchi usullar tahlil qilinadi. Ta'lim va tarbiyaning uyg'un olib borilishi o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy ko'nikmalari va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda muhim omil ekanligi ta'kidlangan.*

Kalit so'zlar: *boshlang'ich sinf, ta'lim, tarbiya, jarayon, o'qituvchi, o'quvchi, pedagogik mahorat, shaxs kamoloti, ma'naviy-axloqiy tarbiya.*

Bugungi kunda ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – barkamol, mustaqil fikrlovchi va yuksak ma'naviyatli shaxsni tarbiyalashdir. Bu jarayon, ayniqsa, boshlang'ich sinflarda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki aynan shu davrda bolaning dunyoqarashi, axloqiy fazilatlar va o'qishga bo'lgan munosabati shakllanadi. Shu sababli ta'lim va tarbiya jarayonini bir-biridan ajratmagan holda, uyg'un tarzda olib borish muhim hisoblanadi.

Asosiy qism

Boshlang'ich sinflarda ta'lim va tarbiyaning mazmuni.

Tarbiya - shaxsda muayyan jismoniy, ruhiy, axloqiy, ma'naviy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan amaliy pedagogik jarayon hisoblanadi. Insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo'lgan xususiyatlarga ega bo'lishini ta'minlash yo'lida ko'riladigan chora-tadbirlar yig'indisidir. Tarbiya insonning insonligini ta'minlaydigan eng qadimiy hamda abadiy qadriyat hisoblanadi.

Ta'lim - bilim berish, malaka va ko'nikmalar hosil qilish jarayoni, kishini hayotga va mehnatga tayyorlashning asosiy vositasidir. Ta'lim jarayonida ma'lumot olinadi shu bilan birga tarbiya ham amalga oshiriladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, faqat bilim berish bilan cheklangan darslar kutilgan natijani bermaydi. Bilim tarbiya bilan uyg'unlashgandagina o'quvchi uni ongli ravishda qabul qiladi va hayotda qo'llay oladi.

Boshlang'ich sinflarda bu ikki jarayon bir-birini to'ldirishi hamda uyg'unlashishi lozim, chunki o'quvchiga faqat bilim berilsa, u ijtimoiy va axloqiy jihatdan yetuk bo'lmaydi. Shu bilan birga, faqat tarbiya berish ham uning bilim darajasini rivojlantirmaydi. Shu sababli ta'lim va tarbiyani birlashtirish -boshlang'ich sinflarda samarali ta'limning asosi hisoblanadi.

Ta'lim va tarbiya jarayonining o'ziga xos xususiyatlari.

Tarbiya asosan ta'lim berish davrida parallel olib boriladigan pedagogik jarayondir. Ushbu jarayonda ham o'qituvchi ham o'quvchi ishtirok etadi. Maktabda o'qituvchi va

Date: 23rd September-2026

o'quvchi faoliyatini yaxlitlovchi asosiy jarayon ta'lim hisoblanadi. O'qitish davrida bolalarga faqat bilim berilibgina qolmasdan, har bir fanning mazmuniga muvofiq tarbiya ishlari ham amalga oshiriladi. Demak, ta'lim va tarbiya yagona jarayondir. Lekin ularni aynan bir jarayon deb o'ylash mumkin emas. Chunki, har birining o'ziga xos belgi va xususiyatlari bor.

Dars jarayonida ta'lim va tarbiya uyg'unligi.

Dars jarayonida ta'lim va tarbiyaning uyg'unligi, avvalo, o'quv fanlari mazmunida namoyon bo'ladi. Har bir fan o'ziga xos tarbiyaviy imkoniyatlarga ega. Masalan, adabiyot darslarida badiiy asarlar orqali insoniy fazilatlar, yaxshilik va yomonlik, vatanparvarlik g'oyalari singdiriladi. Tarix darslarida esa o'tmish tajribasi asosida milliy o'zlikni anglash, fuqarolik mas'uliyati va vatanparvarlik tuyg'ulari shakllantiriladi.. Tabiatshunoslik va tarbiya fanlari orqali atrof-muhitga mehr, tabiatni asrash, ekologik madaniyatni shakllantirishga e'tibor qaratiladi. Tasviriyy san'at va musiqa darslari esa o'quvchilarning estetik didini rivojlantirib, go'zallikni his etish qobiliyatini oshiradi. Hatto aniq fanlarda ham aniqlik, mehnatsevarlik, mantiqiy fikrlash kabi ijobiy sifatlar tarbiyalanadi.

Ta'lim va tarbiyani yanada uyg'unlashtiruvchi usullar.

Boshlang'ich sinflarda ta'lim va tarbiyani uyg'unlashtirish uchun bir nechta samarali usullar mavjud:

Dars mazmunini boyitish: misollar va vazifalar orqali halollik, do'stlik, mehr-shafqat, vatanparvarlik kabi fazilatlarni singdirish.

O'yin va faol metodlar: guruh ishlari, musobaqalar va rolly o'yinlar orqali o'quvchilarni hamkorlik, hurmat va mas'uliyat ruhida tarbiyalash.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar: multimedia vositalari va interfaol ta'lim metodlari foydalanish orqali darsni yanada qiziqarli va samarali o'tkazish.

O'qituvchining roli va pedagogik mahorati.

Ta'lim va tarbiya uyg'unligini ta'minlashda o'qituvchining shaxsiy namunasi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'z xulqi, muomalasi, kiyinish madaniyati va nutqi bilan o'quvchilarga ijobiy namuna bo'lishi lozim. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi sifatida ham faoliyat yuritadi.

Pedagog o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanishi ta'lim samaradorligini oshiradi. Rag'batlantirish, ijobiy baholash va o'z vaqtida berilgan maslahatlar tarbiyaviy jarayonning muhim vositalaridan biridir.

Ta'lim va tarbiya uyg'unligi o'qituvchining pedagogik mahoratiga ham bog'liq. O'qituvchi har bir o'quvchining yosh va individual xususiyatlarini hisobga olib, dars jarayonini qiziqarli, tarbiyaviy ahamiyatga ega tarzda tashkil etishi zarur. Sinfdagi muhit, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro hurmat va ishonch ham tarbiyaviy jarayonning muhim omillaridan biridir.

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ham boshlang'ich ta'limga alohida e'tibor qaratishni taqozo etmoqda. Ta'lim jarayonida tarbiyaviy

Date: 23rd September-2026

maqsadlarni aniq belgilash, har bir dars mazmuniga tarbiyaviy g'oyalarni singdirish pedagogning muhim vazifalaridan biridir.

Sinfdan tashqari faoliyatda ta'lim va tarbiya.

Sinfdan tashqari mashg'ulotlar ta'lim va tarbiya uyg'unligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Turli madaniy-ma'rifiy tadbirlar, bayramlar, tanlovlar, sport musobaqalari, ekskursiyalar va ijodiy kechalar o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshiradi. Bunday faoliyatlar orqali o'quvchilarda jamoaviylik, o'z fikrini erkin bildirish, yetakchilik, mas'uliyat, o'zaro yordam va ijtimoiy faollik ko'nikmalari kabi sifatlar shakllanadi.

Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlik qilish ham tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshiradi. Ushbu hamkorlikning maqsadi shundan iboratki, bolaning bilim olish va tarbiyalanish jarayonini samarali qiladi hamda oilada shakllanayotgan axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni maktabda mustahkamlash imkonini beradi. Maktab va oila hamkorligi orqali bolaga berilayotgan tarbiya yanada mustahkamlanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda ta'lim va tarbiya uyg'unligi o'quvchilarning har tomonlama kamol topishida muhim o'rin tutadi. Ta'lim jarayoniga tarbiyaviy mazmunni singdirish orqali kelajakda jamiyat uchun foydali, ma'naviy yetuk shaxslarni voyaga yetkazish mumkin. Ta'lim o'quvchilarga bilim, ko'nikma va malakalarni beradi, tarbiya esa ularning axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy fazilatlarini shakllantiradi. Ushbu ikki jarayon uyg'un olib borilganda, bola nafaqat bilimli, balki odobli, mas'uliyatli, ijtimoiy va ijodiy faol shaxs sifatida rivojlanadi. Shu tarzda boshlang'ich ta'limda ta'lim va tarbiyani uyg'unlashtirish – kelajak avlodni ma'naviy, ijtimoiy va bilimli shaxs sifatida tarbiyalashning asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Avloniy Abdulla. Turkiy guliston yohud axloq. – Toshkent: „O'qituvchi“, 1992
2. Nishonova Z.T., Alimova G.K. Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi. – Toshkent: „O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati“, 2011.
3. Mavlonova R., Rahmonqulova N. Boshlang'ich ta'limda integratsiya (pedagogika va metodika). – Toshkent: „Ilm-ziyo“, 2013.
4. Azimov Yo.Y. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda integratsiyalashgan darslarning roli. // Pedagogika ilmiy-metodik jurnali. – Toshkent, 2019. – № 4. – B. 22-26.

